

عزت ایشارو مقاومت (جلد پنجم)

پانڈ غمیر عالم در جنگ تحمیلی

محبی نیک بھی

محمد حسین ایشارو

علی بیات

سرشناسه: نیک، رهی، مجتبی، ۱۳۶۵
عنوان و نام پدیدآور: حدیث ایثار و مقاومت / جلد پنجم پدافند غیرعامل در جنگ تحمیلی / مولفان: نیک، رهی، مجتبی، ۱۳۶۵، ابارشی، محمدحسین ۱۳۵۱، بیات، علی ۱۳۶۸

وضعیت ویراست: اول

مشخصات نشر: تهران: قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء(ص)، ۱۳۹۳

مشخصات ظاهری: ۳۱۵ صفحه. مصور، رنگی

شابک دوره: ۴-۲۲-۸۳۱۸-۶۰۰-۹۷۸

شابک: ۹-۳۰-۸۳۱۸-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۱۳۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

عنوان اصلی:

حدیث ایثار و مقاومت (جلد پنجم) پدافند غیرعامل در جنگ تحمیلی

موضوع: جنگ ایران عراق- ۱۳۵۹-۱۳۶۷

شناسه افزوده: ابارشی، محمدحسین ۱۳۵۱

شناسه افزوده: بیات، علی ۱۳۶۸

شناسه افزوده: اسفندیار، احمد ۱۳۷۰

شناسه افزوده: تهران: ارتش. قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء(ص)

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ج ۳ ن ۹ / DSR1600

رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۳۳

شماره کتابشناسی ملی: ۲۶۱۵۷۰۳

عنوان: حدیث ایثار و مقاومت (جلد پنجم) پدافند هوایی عامل در جنگ تحمیلی

مؤلفین: مجتبی نیک‌رهی، محمدحسین ابارش، علی‌اکبر...

ویراستار: احمد اسفندیار

طراح جلد و صفحه‌آرا: محمد زارعی

ناظر نشر: سید محمد رضا عمادی سرخی

مدیر برنامه‌ریزی: مرتضی فرج‌خدا

ناشر: قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء (ص) آجا

چاپ: مرکز مطالعات راهبردی ق پ ه خ (ص) آجا

صحافی: مرکز مطالعات راهبردی ق پ ه خ (ص) آجا

شابک دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۱۸-۲۲-۴

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۱۸-۳۰-۹

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۹۵

قیمت: ۱۳۰۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، بزرگراه بسیج، بلوار هجرت، ستاد قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء (ص) آجا

تلفن: ۰۲۱)۳۳۲۴۰۴۶۸ (دورنگار: ۰۲۱)۳۳۲۴۰۴۶۹

© کلیه حقوق این اثر به انتشارات قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء (ص) آجا تعلق دارد

فهرست مطالب

مقدمه	۹
بخش اول: کلیات	۲۱
فصل اول: تاریخچه پدافند غیر عامل	۲۱
گفتار اول: پدافند غیرعامل در جنگ‌های صدر اسلام	۲۱
گفتار دوم: تاریخچه پدافند غیر عامل در جهان	۲۵
گفتار سوم: تاریخچه پدافند غیرعامل در ایران	۲۹
فصل دوم: تعریف مفاهیم	۳۵
گفتار اول: اصول پدافند غیرعامل	۵۱
فصل سوم: نمونه هایی از نوآوری دفاع غیر عامل در دفاع مقدس	۵۷
آلبوم تصاویر	۹۳
فهرست منابع	۳۱۱

مقدمه

دفاع جزئی از هویت یک ملت است و هر کشوری که به مسائل نظامی و دفاعی نیندیشد، محکوم به نابودی است. این مسئله برای ایران به لحاظ موقعیت راهبردی جغرافیایی و منابع سرشار از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. بهینه‌سازی هرگونه اقدام دفاعی نیز مستلزم تلفیق صحیح دفاع غیرعامل و دفاع عامل است و میزان بهره‌گیری از هر کدام تابع شرایط و امکانات خاص موجود می‌باشد. کشور ما در ابزار دفاعی (دفاع عامل) نسبت به دشمن اصلی خود یعنی امریکا کمتر است و لذا باید کمبودها و نقص‌های حوزه‌ی دفاع عامل را در حوزه‌ی دفاع غیرعامل جبران کند. اقدامات در حوزه‌ی دفاع غیرعامل بیشتر با تأکید بر بحث بازدارندگی و جلوگیری از تهاجم نظامی دشمن و همچنین کاهش آسیب‌پذیری‌ها مطرح می‌شود در حالی که طبق آنچه در تعریف پدافند غیرعامل ذکر شده است بخشی از اقدامات دفاع غیرعامل در زمان صلح باید به تسهیل مدیریت بحران ناشی از رخداد تهاجم و جبران سریع آسیب‌های ناشی از تهاجم متوجه گردد. چراکه از طرفی فرض تهاجم نظامی به کشور فرضی قطعی و از طرف دیگر هیچ‌گاه نمی‌توان

آسیب پذیری ها را از بین برد و همواره تلاش برای به حداقل رساندن آن است در این بین اقدامات پدافند غیرعامل در بخش امداد و نجات مجروحین و مصدومین ناشی از تهاجم های طامی جایگاهی ویژه دارد چراکه از یک سو نیروهای انسانی بزرگ ترین سرمایه های یک سازمان جامعه و کشور می باشند و از دست رفتن نابهنگام یک انسان بزرگ ترین زیان اجزای است که به یک جامعه و کشور وارد می شود و از سوی دیگر افزایش آمار تلفات انسانی نه تنها باعث کاهش نیروهای دفاعی کشور می شود بلکه اثرات روانی منفی بر مردم و نیروهای طامی و تضعیف روحیه ی دفاع در آن ها را هم به دنبال خواهد داشت.

خلاقیت یکی از اصول و ارکان اصلی در دوران دفاع مقدس می باشد که باید بر آن تأکید فراوان کرد و زمینه ای را فراهم نمود تا نیروها بتوانند در این مسیر فعالیت های لازم را انجام دهند. خلاقیت به عنوان موتور محرکه علوم نظامی است و این حرکات فقط در سایه پشتکار، سازمان دهی مناسب و ارتقای تخصص و مهارت، در نیروها ایجاد می شود. اگر خلاقیت را دستیابی به اهداف مشکل و غیرممکن به منظور رسیدن به اهداف و نتایج بزرگ با

امکانات محدود یا خلاقیت را تولید اندیشه‌های جدید بر اساس اندیشه‌های قبلی، تعریف کنیم و یا پرداختن به چند ایده در یک زمان فراتر از تکالیف و جستجوی راه‌های انجام کار با روش‌های غیر معمول و یا رک سریع و صحیح روابط و پدیده‌ها بدانیم، اجرای عملیات گسترده خیبر و بدر نشان‌دهنده خلاقیت و ابتکار عمل در تمام جنگ‌ها محسوب می‌شود. زیرا برخلاف دکترین‌های قدیمی و این نامه‌های تمام ارتش‌ها در یک منطقه بسیار سخت، عملیات بزرگی را رزمندگان امکان‌پذیر ساختند. بسیاری از این نوع اقدامات در طول جنگ ۸ ساله صورت پذیرفت که امروزه با نام دفاع غیرعامل می‌شناسیم.

دفاع غیرعامل به زمان و مکان خاصی تعلق ندارد و امروزه به صورت گسترده‌تری در غالب یک سازمان بسیار مهم به آن توجه ویژه شده است. نمونه‌های بسیاری از این موارد در حماسه‌آفرینی‌های جمهوری اسلامی ایران طی دوران دفاع مقدس مشاهده می‌شود.

انسان‌ها از آغاز آفرینش تاکنون همواره با انواع آسیب‌ها، جنگ‌ها و تهاجم‌ها و بلایا روبرو بوده و از این رو آسیب‌های جانی و مالی زیادی به آن‌ها وارد شده است. به همین دلیل جوامع مختلف پیوسته به دنبال کشف و ابداع راه‌حل‌هایی بوده و هستند. بتوانند آسیب-

های ناشی از حوادث غیرمترقبه و جنگ‌ها را به‌گونه‌ای کنترل نموده یا به حداقل رسانند و درواقع حوادث بحرانی را مدیریت نمایند. به‌طور کلی بحران‌ها به دودسته تقسیم می‌شوند:

۱. بحران‌های طبیعی مانند سیل، زلزله، دریا لرزه، طوفان‌های سهمگین، بهمن، گردباد و... که طی دو دهه گذشته - حادثه طبیعی در سراسر دنیا منجر به مرگ حداقل ۳ میلیون نفر شده و ۸۰۰ میلیون نفر انسان نیز به نحوی آسیب‌دیده‌اند.

۲- بحران‌های غیرطبیعی یا بحران‌های انسان‌ساخت مانند جنگ، بحران‌های ناشی از فناوری، بحران‌های سیاسی، انفجار صنایع شیمیایی، آلودگی هوا، آتش‌سوزی‌ها وقوع بحران‌های ناشی از بلایای طبیعی و... از یک‌طرف و پیچیده‌تر شدن جنگ‌ها و به‌کارگیری علوم و فناوری در جنگ‌های نوین - از دیگر طرف - تفاوتی از پدافند غیرعامل را ایجاد کرده است. امروز مردم برای ادامه زندگی نیازمند خدمات متفاوتی هستند، احتیاج به محیط آرام و قابل سکونت درون شهرها دارند و باید ایمنی و آسایش کافی داشته باشند. در حال حاضر عمده‌ترین هدف پدافند غیرعامل، ایمن‌سازی و کاهش آسیب‌پذیری

زیرساخت‌های مورد نیاز است تا به تدریج شرایطی را برای امنیت ایجاد نماید. این گونه اقدامات در اکثر کشورهای دنیا انجام شده است و یا در حال اقدام است. این اقدامات اگر با برنامه‌ریزی و هماهنگی انجام شود، به‌طور خودکار بسیاری از زیرساخت‌هایی که ایجاد می‌شود، در ذات خود امنیت لازم را به دست خواهند آورد. برای اصلاح زیرساخت‌های فعلی هم می‌توان با ارائه راهکارهایی مثل مهندسی مجدد آن‌ها را مستحکم کرد.

پدافند غیرعامل فرآیندی است که نتیجه آن ایجاد مقاومت ملی و افزایش اقتدار ملی است. پدافند غیرعامل پشتوانه اقتدار ملی و ستر مناسب توسعه پایدار کشور و یکی از مؤثرترین و پایدارترین روش‌های دفاع در برابر تهدیدات بالقوه و بالفعل انسانی، طبیعی و فرهنگی، اقتصادی-سیاسی می‌باشد. کشور پهناور ایران به دلیل وجود ویژگی‌های جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی، طبیعی و سیاسی، خصوصاً واقع شدن در منطقه سوق الجیشی جنوب غرب آسیا و بهره‌مندی از ذخایر صبیعی عظیم در معرض بحران‌های طبیعی و غیرطبیعی زیادی قرار گرفته و به تبع آن خسارات مالی و جانی زیادی نیز از این راه به کشور تحمیل شده است. پدافند غیرعامل به‌عنوان پایدارترین و ارزان‌ترین روش دفاع

ملی جهت مقابله با حوادث غیرطبیعی یا انسان ساخت در تمامی حوزه های زندگی بشری قابل تشریف است. یکی از راهکارهای مقابله با دشمن غیر از مقابله نظامی به کار بستن اصول پدافند غیرعامل در تأسیسات حساس و حیاتی و سکونتگاه های انسانی کشور می باشد. در طول تاریخ، برنامه ریزان شهری و برنامه ریزان امنیتی نظامی، شهرهای بزرگ را به عنوان مراکز ثقل قدرت، جمعیت، مراکز ارتباطات و حمل و نقل، گره های کلیدی مالی صنعتی و سیستم های اطلاعاتی کشورهای اداری و حکومتی، مخازن ثروت و منابع ملی و ... محسوب و در نظر می گیرند.

هر کشوری بنا به موقعیت استراتژیک، اقتصادی و سیاسی خود دارای دوستان و دشمنان فراوانی است که باید خود را برای هر نوع حمله ای آماده کند. پدافند غیرعامل به کارگیری یک سلسله استراتژی ها و راه کارهای اجرایی است که بدون بهره برداری از تجهیزات نظامی هم در زمان صلح و هم در زمان جنگ برای دفع هر راه با سیستم های سخت افزاری می تواند کمک کند که آسیب پذیری خود را در عرصه های مختلف کاهش دهیم. شناخت تهدیدات دشمن یکی از ضروریاتی است که وجود دارد ساختارهایی که در منطقه ما

ایجاد شده یکی از دلایلی است که ضرورت پرداختن به پدافند غیرعامل را برای ما غیرقابل انکار می‌کند. تهدیدات دشمن امروز حالت مستقیم پیدا کرده است استقرار پایگاه‌های دشمن در سرزمین و افغانستان و تهدیدات به لحاظ ساختاری تبدیل به یک کار دائمی شده است. تهدیدات دائمی یکی از ضروریاتی است که انگیزه قوی برای ما ایجاد می‌کند که به شکل علمی و عملی به مسئله پدافند غیرعامل بپردازیم. مقوله امنیت مقوله چندوجهی است و فقط به امنیت دفاعی خلاصه نمی‌شود. امنیت اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی حتی تکنولوژی و صنعت از جمله مقولاتی است که در امنیت قابل طرح و قابل مطالعه و پیگیری است. اگر بخواهیم بین مسائل دست پیدا کنیم و امنیت را در شکل کامل آن و به شکل تام پیگیری کنیم می‌توان بحث پدافند غیرعامل را با آن پیوند زد.

پدافند غیرعامل به معنای دفاع در برابر تهاجم بدون استفاده از سلاح و درگیری مستقیم سابقه‌ای بس طولانی به قدمت خلقت انسان در تاریخ بشر دارد. امروزه اجرای الزامات و اقدامات دفاع غیرعامل برای مقابله با تهاجمات دشمن و تقلیل خسارات ناشی از تهدیدات

و اقدامات دشمن، موضوعی بنیادی است که وسعت و گستره آن تمامی کشور و به خصوص زیرساخت‌های کلیدی، مراکز حیاتی، حساس و مهم و... را در برمی گیرد.

امنیت یک موضوع اجتماعی است و از عوارض زندگی اجتماعی محسوب می‌گردد، به عبارت دیگر امنیت ارتباط با پدیده‌ها و افراد دیگر معنا پیدا می‌کند، گذشته از این که بخش عمده‌ای از نگرانی‌های فرد، مربوط به محیط اطراف اوست و موضوع حفاظت از خویش در قبال آن تجلی می‌یابد. در باب اهمیت امنیت و نقش آن در پیشرفت فردی و اجتماعی، همین بس که بدون امنیت هیچ برنامه‌ای قابل اجرا نیست، در سطح ملی، امنیت اهمیتی فراتر از بقا و صیانت ذات کشور دارد، به عبارت دیگر ممکن است در یک زمان تمامیت ارضی، استقلال و حاکمیت یک کشور محفوظ باشد لکن وجود تهدیدات جدی زندگی اجتماعی و سیاسی آن کشور را دستخوش آشوب و هراس و سردرگمی نماید، عدم احساس آرامشی که از این طریق به وجود می‌آید، مهمترین مانع در مسیر حرکت کشور به سمت اهداف از پیش تعیین شده است. یکی از اصول اساسی دفاع غیرعامل ایجاد استحکامات و سازه‌های امن می‌باشد که نقش بسیار اساسی در حفظ تأسیسات تجهیزات

نیروی انسانی مراکز حیاتی حساس و مهم در زمان بروز تهدید ایفا نموده و می‌تواند تأثیرات بسیار چشمگیری در ارتقا توان رزمی استمرار عملیات و بالا بردن آستانه مقاومت داشته باشد. برقراری محیط امن و باثبات ازجمله دغدغه‌های حکومت‌ها تلقی می‌گردد. یکی از ابزارهای ایجاد امنیت که امروزه به‌طور گسترده به آن پرداخته شده است مبحث پدافند غیرعامل است. برای اقدامات دفاع غیرعامل برای مقابله با تهاجمات و کاهش خسارات ناشی از تهدیدها از ملاحظات زیادی است. هدف تحقیق بررسی کارکرد پدافند غیرعامل در حفظ جان مردم، بررسی کارکرد پدافند غیرعامل در بالا بردن قابلیت بقا و ... می‌باشد.

مقام معظم فرماندهی کل قوا در ارتباط با ساماندهی و ایجاد یک هماهنگی و ضمانت اجرایی در تصمیمات در ارتباط با پدافند غیرعامل، بار بار تأکید فرموده‌اند: با نگرش ویژه به فرمایشات مقام معظم رهبری و فرماندهی معزز کل قوا در ارتباط با ساماندهی و ایجاد یک هماهنگی و ضمانت اجرایی تصمیمات در ارتباط با پدافند غیرعامل

که ختم ری از فرمایشات ایشان جهت بهره‌برداری در ذیل آورده شده است راهنما و الگویی برای بحث و بررسی پیرامون موضوع فوق برای این‌جانب بوده است

- ❖ همان‌نگ سازی، سیاست‌گذاری، کنترل، نظارت و تصویب طرح‌های پدافند غیرعامل: روزهای عمرانی کشور به‌وسیله ستاد کل نیروهای مسلح.
- ❖ تأکید بر شناسایی رانج درجه‌یک و حیاتی کشور در طرح‌های پدافندی.
- ❖ اولویت‌بندی اماکن موردنیازات بر اساس اهمیت و کاربرد آنان در طرح.
- ❖ داشتن نگاه اجرایی و میدانی در موضوعات پدافند غیرعامل بر اساس اهمیت و کاربرد آنان در طرح.
- ❖ تأکید بر داشتن طرح پدافند غیرعامل برای کلیه پروژه‌ها و تأسیسات کشور.
- ❖ تأکید بر روحیه بسیجی در اجرای پروژه‌ها.
- ❖ در اولویت بالا قرار داشتن مسئله پدافند غیرعامل کشور.
- ❖ استفاده از نعمت‌های خداداد (عوارض طبیعی موجود ...)
- ❖ ایمن‌سازی سرمایه‌های اساسی (اقلام عمده دفاعی و حیاتی)

پدافند غیرعامل بسترسازی فرهنگی برای مقابله با دشمن و دفاع در مقابل هرگونه تجاوز و آماده سازی روانی جامعه برای ناکام سازی دشمن در تهاجم به کشور است. پدافند غیرعامل درواقع تصمیم سیاست های دفاعی در حوزه های غیرنظامی با استفاده از راهکارهای غیرنظامی است، معادل فارسی کلمه پدافند غیرعامل را دفاع بدون سلاح می توان نامید و در تعریف آن می توان گفت: مجموعه اقداماتی که موجب کاهش آسیب پذیری و افزایش پایداری در برابر تهدیدات خارجی می شود. در کشور ما باوجود موقعیت خاص از نظر ژئوپولوتیک، دارا بودن ثروت های عظیم نفت و گاز، نظام ضد استکبار و ورود به عرصه های فناوری نوین و تهدیدات استکبار جهانی، به موضوع پدافند غیرعامل توجه چندانی نشد و حتی داغ سال های دوزخ مقدس نیز در ایجاد هوشیاری لازم برای کاهش آسیب پذیری ها و توجه به محور پایداری تبیین رنظر امنیت و دفاع، نقش قابل قبولی ایفا نمود.

کشور ایران به دلیل موقعیت راهبردی خود در منطقه و برخورداری از منابع عظیم انرژی معدنی و منابع طبیعی بعد از انقلاب اسلامی همواره در معرض تهدید دشمنان بوده و

هستند. در این راستا یکی از مهم‌ترین اقدامات دفاع غیرعامل در جهت آمادگی در برابر این تهدیدات و تسهیل مدیریت دفاعی در هنگام وقوع تهاجم احتمالی دشمن انجام پیش‌بینی‌ها و اقدامات لازم در حوزه‌ی امدادرسانی و درمان چه در خطوط اصلی نبرد و چه در مناطق شهری می‌باشد. بیمارستان‌ها، صحرایی به‌عنوان یکی از ابزارهای کلیدی در امدادرسانی سریع در محل حادثه نقش قابل‌توجهی را در نجات مجروحین و مصدومین و در نتیجه کاهش تلفات جانی ناشی از حملات دشمن ایفا می‌کنند. راپرجا ابتدا به بررسی اهمیت و لزوم بحث امدادرسانی سریع و به‌موقع در هنگام حمله‌ی نظامی پرداخته‌شده است و سپس با بررسی جایگاه بیمارستان‌های صحرایی در بین اقدامات امدادی و درمانی، مطالبی پیرامون خصوصیات این‌گونه از بیمارستان‌ها ارائه‌شده است. در انتها با ذکر نمونه‌هایی از تجارب ساخت و استفاده از این‌گونه بیمارستان‌ها در جنگ تحمیلی به برخی ملاحظات در طراحی و بکارگیری این نوع از مراکز امدادرسانی اشاره‌شده است.

رئیس مرکز مطالعات راهبردی قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء(ص)

ارتش جمهوری اسلامی ایران

سرهنگ مرتضی فرج‌خدا